

Пенсиянан
туһанааччылар
истиилэригэр!

2

УБҮЛҮӨЙДЭЭХ
БИИР
ДОЙДУЛААХПЫТ

3

ПРОКУРАТУРА
ИЗВЕЩАЕТ

5

Чурапчыга күн тахсар!

САНА ОЛОХ

12+

2021 сыл
Бэс ыйын
8 күнэ
оптуорунньук
№ 41
(11794)

Чурапчы улуунун хаһыата • ХАҢЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР • [sanaoloh](https://www.sanaoloh.ru)

оптуорунньук бэс ыйын 8 > сэрэдэ бэс ыйын 9 > чэппиэр бэс ыйын 10 > бээтинсэ бэс ыйын 11 > субуота бэс ыйын 12 > баскыһыанньа бэс ыйын 13 > бэнидиэнньик бэс ыйын

--- НОВОСТИ РЕСПУБЛИКИ ---

Оперштаб Якутии: Усиливается аэромобильная группа по тушению лесных пожаров

6 июня в режиме ВКС из Нюрбинского района первый заместитель Председателя Правительства республики Дмитрий Садовников провёл заседание оперативного штаба республики по борьбе с лесными пожарами.

В ходе Оперштаба отмечено, что на 6 июня 2021 года проводятся работы по тушению 16 лесных

пожаров общей площадью пройденной огнем 2 635,5 га, расположенных на территории 9 районов (Сунтарский – 4; Нюрбинский – 3; Кобяйский – 2; Вилюйский – 2; Верхневилуйский – 2; Хангаласский – 1; Ленский – 1; Усть-Майского – 1). На данный момент угрозы от лесных пожаров населенным пунктам нет.

За сутки ликвидировано 6 лесных пожаров на площади порядка 90 га, обнаружено 3 лесных пожара на площади 58,5 га, по которым ведутся работы по тушению, зарегистрировано 7 лесных пожаров в зоне контроля (удалённая территория).

По республике в тушении лесных пожаров задействовано 1 531 человек (Авиалесоохрана – 310 чел.; ГАУ РС(Я) «Якутлесресурс» и работники лесничеств – 146 чел.; МЧС – 30 чел.; местного население – 1029 чел.) и 205 ед. техники.

По итогам заседания Оперштаба принято решение, исходя из оперативной обстановки, самолет-амфибия БЕ-200 МЧС России сегодня будет работать в Сунтарском районе. В Нюрбинском районе

продолжит работать вертолёт Ми-8 с водосливным устройством.

Также исходя из оперативной обстановки, принято решение решить организационные вопросы о дислокации вертолёта Ми-8 авиакомпании «Полярные авиалинии» в Верхневилуйском районе для повышения мобильности группировки Авиалесоохраны и других оперативных служб.

В понедельник в Якутию прибывают бойцы парашютно-десантной пожарной службы из Хабаровска и Владивостока в общем количестве 160 человек. Они будут распределены в Верхневилуйский и Нюрбинский районы.

Для координации работ по тушению лесных пожаров члены Оперштаба распределены по различным районам республики, исходя из оперативной обстановки.

Пресс-служба Главы Республики Саха (Якутия) и Правительства Республики Саха (Якутия).

--- СОНУННАР ---

ОХЧУТТАРБЫТ ӨССӨ БИИР СИТИИИЛЭННИЛЭР

Бэс ыйын 5-6 күннэригэр Нам улуу уугартөрүт обунан ытыыга өрөспүүбүлүкэ чөмпүйэнтэ уонна бастыыр иһин күрээ ытылынна.

Чөмпүйэнтэ 23 хамаандаттан 163 ыспарсымыан кытынна.

Күрэх түмүгүнэн хамаанданан ытыыга Чурапчы улуунун охчуттара I-кы миэстэни ыллылар.

Оттон бириддиһэн киирсиигэ кыайылаахтарынан буоллулар:

- Эр дьонно Борис Баишев 1-кы миэстэ, дьахталларга Дария Фомина 3-с миэстэ,

- Бэтэрээн дьахталларга Эльвира Ефимова 1-кы миэстэ,

- 55 саастарыттан үөһэ бэтэрээн дьахталларга Галина Филиппова 2-с миэстэ.

Чөмпүйэнтэ мунутуур кыайылаабынан Эльвира Ефимова буолан, убаһанан наһараадаланна.

Ыспарсымыаннары эбэрдэлээн туран, үрдүк ситиһиилэри баҕарыабын.

"СО" кэр.

БОЙОБУЙ ДЪАЙЫ БЭТЭРЭЭННЭРЭ ҮТӨ ХОЛОБУРУ КӨРДӨРӨЛЛӨР

Улуус бойобуой дъайы бэтэрээннэрин Сэбиэтин кыттылаахтара Чурапчы нэһилиэгин ырааһырдыы субуотунньугар кыттыһан, Чурапчы күөлүн кыттытын ыраастаатылар. Нэһилиэк баһылыга Владимир Сивцев бэйэтинэн кэлэн, уолаттары улаханньык хайбаата уонна үүнэн иһэр көлүөнэбэ бастын холобур буолабыт диэн үрдүк сыанабылы биэрдэ.

Бойобуой дъайы бэтэрээннэрин уопсастыбаннай түмсүүтүн бэрэссэдээтэлэ Илья Березкин, төһө да баны командировкага сырыттар, быһа сибээскэ тахсан бэйэтин санаатын манньык тиэрдэр: "Олорор сирбитин-уоппутун ыраастык туттаһпытына биридэ, улаатан иһэр оҕолорбут чэгиэн сылдыахтара. Инники уон сылы Доруобуйа сылынан биллэрбиттэригэр сүгэнэн, итиэннэ Чурапчы нэһилиэгин уопсастыбаннай түмсүүлэрин бука барыларын нэһилиэк уопсай туругар туох-баар күүспүтүн-уохпутун, кыһамныбытын ууран туран ырааһырдырга күүскэ үлэлиэбин диэн ынырабыт.

Нэһилиэкпит күн-түүн сайдар, нэһилиэкпит дьаһалтатын уопсай састааба күүскэ үлэлиллэр ону барытын өйдөөн туран, туора турунан кэбиспэккэбит биир сомоҕо буолан үлэлиэбин-хамсыабын, бэйэ-бэйэбэ убаастабыллаахтык сыһыаннаһабын диэн баҕа санаабын тиэрдэбин".

Нэһилиэк баһылыга Владимир Дмитриевич субуотунньук кэнниттэн сорох бэтэрээн уолаттарга үбүлүйүнэй мэтээллэрин туттарда. Наһараадалары Хатылыттан Петр Кривошапкин, Чурапчыттан Олег Оконешников, Александр Матвеев, Андрей Халгаев туттулар. Субуотунньукка уопсайа 12 бэтэрээн уонна кинилэр дьэ кэргэттэрэ кыттыыны ыллылар.

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ.

БЫЛАТЫАН КУОРКУН:

"Дьон хортуппуйу хото олордоруттан киһи үөрэр"

Эрдээксийэ таһынаабы маҕаһыын таһыгар кытай тыраахтара ньирилийрин истэн өнгөйөн көрбүтүм, бэйэбит уопсастыбаннай кэрэспэдьиэммит, Саха сиригэр киинэтин, үлэ, успуорт бэтэрээнэ, РФ суруналыыстарын Сойууһун чилиэнэ, РФ киноматографиһа Былатыан Баһылааһыс Куоркун ааһан иһэр эбит.

Былатыан Баһылааһыс успуорт эйгэтигэр киэнник биллэр суруналыыс эрэ буолбакка, Чурапчыга уонна чугас сытар нэһилиэккэргэ ааттаах сир хорутааччы быһыытынан эмиэ биллэр. Кини өссө 1993 сыллаахтан илиинэн сир түөрэр мотоблоктан саҕалаан, күн бүгүнгээннэ диэри илиитин тыраахтар уруулуттан араарбакка, аргыйы аҕай үлэтин салгыыр.

"Дьон туһа диэн барыта. Быйыл тыраахтарым моһуогуран арыый хойутаан үлэбэ табыстым", - диэн Былатыан Баһылааһыс күлэ-күлэ, чэрдээх кэтит илиитинэн ачыктын быылын сото-сото кэпсиир: "Ити 90-с сылларга кырдыаҕастарга мотоблок биэрэр буола сылдыбыттаахтара, онно биир кырдыаҕас сөбүлээбэккэ, миигин ылабын дуо диэн бэлэтээбитэ. Ол кэмтэн ыла саҕалаан, кэлин бу кытай тыраахтарын ылынан, сири түөрүүнэн дьарыктанабын. Төһө да баны уустук кэм буолбутун иһин дьону өйдөөн, сыананы

үрдэппэккэ, 500 мөһөөхтөн саҕалаан, сирдэрин изэнэ төһө улаханьыттан көрөн сыананы быһабын. Дьон хортуппуйу хото олордоруттан киһи үөрэр. Бу билигин "Молодежнай" түөлбөтүттэн сир онорон кэлэн иһэбин".

Дьонун туһугар үлэли-хамсы, аһа тутта сылдыар кырдыаҕас суруналыыска кытаанах доруобуйаны, дьэ кэргэнигэр бары үтөнү баҕара хаалыабын.

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ.

Пенсиянан туһанааччылар истиилэригэр!

Пенсионнай пуонда үлэтигэр элбэх ыйытыы кириэр. Уларыйыларга Чурапчы пенсионнай пуонда клиентскэй сулууспатын салаааччыта Варвара Спартаковна Христофорова ыйытыыларга хоруйдуур.

1. Үлэлээбэт пенсионердарга аян төлөбүрүгэр туох уларыйылар киридиллэрий?

Үлэлээбэт страховой пенсионеры ылар пенсионердарга икки сылга биридэ сыһыанна баралларыгар аян төлөнөр. Бу өгөнү пенсионер сыһыанна кэлэн баран, сайабылыанньаны суруйан, бырайыаһын докумуоннарын түһэрэн эбэтэр талон ылан бырайыаһын туһаныан сөп. Талон манньк докумуоннарын бэрлилэр:

– Сыһыанна барар сириттэн путевка.

– Тэлэгириэмэ. Тэлэгириэмэни сыһыаланна ыгырар киһи аатыттан ытыллар. Тэлэгириэмэ ханна барар сири аадырыһа, ыгырааччы пааспарын дааннайа, аата-суола, тэлэгириэмэни түппүт оператор илиитин баттааһына, почта бэчээтэ баар буолуохтаах.

– Ыгырыы сурук сыһыаланна ыгырар киһи аатыттан суруллар, сурук бэчээттэммит эбэтэр илиинэн суруллубут эмиз буолуон сөп.

Талону ылан баалаах пенсионер сайабылыанньа суруйар, ирдэнэр докумуоннарын түһэрэр. Талон биэриитин быһаарытыгар 10 хонук бэрлилэр. Бу болдох иһинэн талон бэрлилэрин-бэрлилэбэтин быһааран, сайабылыанньаах пенсионерга биллэриллиэхтээх.

Бу бүгүн, сарсын көтөөрү туран, талону көрдүүр эбэтэр сайабылыанньа биэрбит күнүн сарсыныгар талон ылабын диэн буолбатах. Исписэлиис талон бэрлилэр диэн быһаары тахсыбытын кэннэ сыһыанна барар киһини ыгыран талонун биэрэр.

2. Билигин үгүс дьон ватсабынан араас суруктар, иһитиннэриилэр

тахсыбыттарын кэннэ харчы биэрэллэр үһү дириллэр.

Биһиги тэрилтэбит ватсабынан үлэлээбэт диэн этэбит. Пенсионнай пуонда федеральной структура буоларын быһытынан, Арасыйага сокуон ылыныллынабына эрэ төлөбүрдэри онорор. Бу сокуон үлэбэ кириэн, төлөбүр ханнык балаһыанньанан төлөнөрө быһаарылынабына эрэ төлөбүр оноруллар.

Онон ватсабынан кэлэр араас суруктар, иһитиннэриилэр олобо суохтар. Маны таһынан пенсионнай пуонда Саха сиринээби салаата, биһиги улууспут пенсионнай салалтата инстаграмна страницалаахтар. Туох баар уларыйылар, төлөбүрдэр тустарынан онно бириэмэтигэр тахсан иһэллэр.

3. Кырдыаһынан пенсия ылааччыларга иитимнэриилэр буоллактарына, эбии төлөбүргэ туох уларыйылар киридиллэрий?

Бастатан, уларыйыы киридэ – кээмэйигэр. 2021 сыл тохсунуу 1 күнүттэн бары страховой пенсиялар 6,3% үрдээбиттэрэ. Ол гынан баран, бу улааппыт кээмэйинэн 2016 сылтан үлэлээбэт эрэ пенсионердарга төлөнөр. Тохсунуу ыйтан үлэлээбэт пенсионерга биер олобо эбиллиитэ толору үлэ стажтаах түгэнигэр 3022,24 (2020 сылга 2843,13) харчыга тэннэстэ. Манньк харчы эбии 3 олобо диэри көнүллэнэр.

Иккиһинэн, олобо 18 сааһыгар диэри төрөппүтүгэр иитимнэригэ сылдыарынан ийэтигэр, абатыгар туох да эбии докумуон ирдэммэккэ, пенсияларыгар харчы эбиллэр буоллабына, олобо 18 сааһын туоллабына уонна күнүскү үөрэххэ салгыы 23 сааһыгар диэри үөрэнэр түгэнигэр бу төрөппүттэрэ иитэ сылдыалларын дакаастыларын ирдэниитэ кытаатта. Өскөтүн төрөппүт аһаардас пенсияга олорор, үлэлээбэт, кэтэх хаһаайыстыбата суох буоллабына, харчы эбиллимитэн эмиз сөп. Ол аата бу төрөппүт дохуота бэйэни көрүнэн олоруу

алын кээмэйиттэн үрдүк буолуохтаах.

Үһүс уларыйыы үөрэх ыспыраапкатын ылан тиксэригэр киридэ. Ааспыт кэмнэ үөрэх ыспыраапкатын сүрүннээн бэйэтин кумаабыга толотторон, илии баттатан, бэчээт уурдаран управлениега тиксэрэр эбит буоллактарына, билигин электроннай документооборот күүскэ кириэн эрэр. Ол курдук үөрэх тэрилтэлэрэ бары ЭЦП (электроннай цифровой подпись) туруорар бырагыраамаларынан хааччыллан, ыспыраапканы быһа пенсия тэрилтэтигэр ытыары ситиһиэхтээхтэр. Кэнэбэс пенсионер барытын дьэтиттэн олорон, сайабылыанньатын уонна киниттэн ирдэниилэр докумуоннары интэриниэт ситимин нөнүө пенсия тэрилтэтигэр ытыара – бу бүгүнгү кэм ирдэбилэ.

4. Пенсия ылааччы сибидиэннэлэригэр буоллабына, туох эбээһинэни сүгэрий?

Пенсия ылааччылар РФ 400 №-дээх страховой пенсиялар тустарынан сокуон 28 ыстатыйатыгар сөп түбэһиннэрэн, хас биридии пенсия ылааччы сөптөөх сибидиэннэлэри бириэмэтигэр түһэрэр эппиэтинэни сүгэр. Онтон бу эбээһинэни толорбокко, бириэмэтигэр уларыйылары биллэрбэтэбинэ, ордук төлөммүт эбии төлөбүрдэри пенсия ылааччы төннөрөр эбээһинэстээх.

Эбии төлөбүрдэр эбиллэллэр:

– Иитимнэриилэр пенсия ылааччылар, страховой пенсияларын фиксированнай чааһыгар эбии төлөбүр аабыллар. Манны 18 саастарын туола илик уонна 23 саастарыгар диэри күнүскү үөрэххэ үөрэнэр олобор кириэллэр. Бу эбии төлөбүр икки төрөппүккэ иккиэннэригэр аабыллар. Пенсияга эбии аабылларыгар анаан, төрөппүттэр 18 саастарын туола илик олоборугар төрөбүттэрин туһунан сибидиэннэлэстэбэни аҕалаллар. Оттон 23 диэри күнүскү үөрэххэ үөрэнэр буоллактарына, үөрэнэр сирдэригэр ыспыраапка аҕалаллара ирдэнэр.

Ыспыраапкага оло үөрэнэр сири аата-суола, факультета, хаһан кирибитин туһунан бирикээһэ уонна үөрэбин хас сыллаахха бүтэриэхтээбэ барыта ыйылла сылдыар буолуохтаах. Үөрэх тэрилтэтин фирменнэй бланкатыгар туолбут уонна бэчээтэ, илии баттааһына барыта баар буолара ирдэнэр. Билигин сорох үөрэх тэрилтэлэрэ ыспыраапкалары электроннай подписытаах эмиз ыталлар. Бу түһэриллибит докумуоннарга туох эмэ уларыйыы буолар түбэлтэтигэр пенсия ылааччы тутатына пенсионнай управлениега биллэрэн иһиэхтээх. Күнүскү үөрэххэ үөрэнэр оло үөрэбиттэн уурайар эбэтэр аармыйага сулууспалы барар түгэнигэр төрөппүт хайаан да пенсионнай управлениега биллэрэрэ ирдэниилэр.

– Үлэтэ суох киһи бастакы группа инбэлиити, инбэлиит оҕотун эбэтэр кырдыаһас, кыаммат дьону көрөн олороругар көрүллэр. Бу төлөбүр пенсия ылар киһи пенсиятыгар эбиллэн төлөнөр. Тохтуур түбэлтэтэ, холобур, көрөр киһи үлэбэ киридэбинэ эбэтэр туох эмит дохуоттаннабына.

– Өссө биер көрүнүнэн иитимнэриилэрин сүтэрбит олоборго төлөнөр пенсия, олобо 18 сааһыттан 23 сааһыгар диэри күнүскү үөрэххэ үөрэнэр буоллабына ылар пенсияга уһуур. Бу түбэлтэбэ оло үөрэбин быраҕан уурайдабына, академическай уопуска ылан, армияга сулууспалы барар эбэтэр кэтэхтэн үөрэххэ көһөр түбэлтэтигэр эмиз пенсия ылар сиригэр биллэрэн иһиэхтээх.

Аһара төлөммүт эбии төлөбүр бириэмэтигэр тохотуллары туһугар бары пенсионердар эбии төлөбүрдэргэ уларыйылар буолбут буоллактарына, ыйыллыбыт бириэмэтигэр пенсионнай управлениега биллэрэн иһиэхтээхтэр. Бу сокуону тутуспат, ордук төлөммүт пенсияны төннөрөтөн аккаастанар түбэлтэлэригэр РФ Холуобунай кодексын 158 ыстатыйатыгар олобуран, холуобунай эппиэтинэскэ тийэ тардыллыахтарын сөп.

Кэпсэттэ Алексей СЛЕПЦОВ.

--- 2021 -- ӨРӨСПҮҮБҮЛҮКЭБЭ, УЛУУСКА ДОРУОБУЙА СЫЛА ---

ҮЙЭ АҢААРЫГАР ЧУГАҢЫЫР УСТАЛААХ ҮЛЭ

Быйыл өрөспүүбүлүкэбэ, Чурапчы улуунугар 2021 сыл Доруобуйа сылынан биллэриллибит. Болугур нэһилиэтин дьонно-сэргэтэ бастын үлэһипитин, Доруобуйа харыстабылын туйгунун, үлэ бэтэрээнн, элбэх оло тапталлаах ийэтин, элбэх сизн эйэбэс эбэтин, биһиги нэһилиэкпит Далбар Хотунун Мария Ивановна Заболоцкаяны сырдатыхпыттын баҕарабыт.

Нарын сэбэрэлээх, кэрэчээн бэйэлээх эдэркээн кыыс Мария Ивановна Константинова сизэстэрэ үөрэбин бүтэрэн, Амматаабы участковой балыһага ананан үлэли кэлбитэ. Бэйэтэ Томпо улуунун Кириэс-Халдыааһыттан төрүттээх. Аҕата Иван Тимофеевич Константинов - Мындабааһы олохтооһо, сэри бэтэрээнэ, райпо Кыстык-Кугдутаабы ысылаатын сэбидиссэһинэн үлэлиирэ. Онон аҕатын көрөөрү, манна анатан кэлбитэ.

Оччолорго участковой балыһа 12 куйкалаах толору күүһүнэн үлэлиирэ, нэһилиэннэ элбэх буолан, 15 куйкага тийэ сытан эмтэнэллэрэ. Мария дьуһурунай сизэстэрэнэн үлэлиирэ.

Сотору олобун аргыһын Владимир Афанасьевич Заболоцкайы көрсөн, харахтарынан хайбаһан, сүрэхтэринэн сөбүлэһэн ыал буолбуттара. Дьэ туттан, кэтэх хаһаайыстыбаларан, сүөһү-ас иитэн, 5 ололонон, 11 сизнэнэнэн, билигин нэһилиэккэ ытыктанар дьонун-

мааны ыал дэтэн олороллор. Тиэргэннэрин иһэ араас сибэкиэнэн, декоративнай мастарынан симэнэн, араас көрүнү оҕурут аһын олордон, көрүөххэ үчүгэйэ сүрдээх! Манны барытыгар ололорун үлэбэ үөрэтэн-такайан ииппиттэрэ, билигин сизнэрэ туһа дьонно буола сылдыаллар. Ололор улаатан, үөрэхтээх, үлэһит, ыал-дьон буолбуттара.

Ыал аҕа баһылыга Владимир Афанасьевич эрдэ райпога салайар үлэбэ үлэлээбитэ, билигин оскуола дириэктэрин хаһаайыстыбаннай чааска солбуйааччынан үлэлиир. Заболоцкайдар элбэх иитимнэриилээхтэр. Ололоругар көмөлөһөн, сорох сизнэрин бэйэлэрэ көрөн-истэн улаатыннардылар, улахан сизнэрэ устудьун буолбута.

Мария Ивановна тустаах үлэтин таһынан нэһилиэккэ ытыллар араас уопастыбаннай, культурунай дьаһалларга актыыбынай кыттааччынан буолар. Ол курдук, өрөспүүбүлүкэтээби уус-уран көрүү лауреата уонна дипломана, «Күннэйэ» үнүкү уонна «Далбар» ырыа бөлөхтөрүн солбуллубат кыттыылааба. Урукку сылларга улууска ытыллар «Далбар Хотун» күрээбэр, сылын аайы ытыллар күһүнгү дьаарбанкаба уонна өрөспүүбүлүкэтээби быыстапка-дьаарбанкаба кыттан, бастакы уонна бириистээх мизстэлэргэ тиксэрэ. Элбэх анал аат кыайылааба. 2020 сыллаахха ыам ыйын саҕаланыта Арасыйа тэлэбиидэниэттэн 1-кы канал «Доброе утро» диэн биэриитигэр Мария Ивановна уонна Владимир Афанасьевич Заболоцкайдары «Саха ыалын дьарыктара» диэн оҕуруттарын, отторун-мастарын, хаһаайыстыбаларын көрдөрбүттэрэ.

Мария Ивановна идэтигэр бэриниэлээх, талан ылбыт идэтин таптыыр, бүтүн олобун 41 сылын устатын дьон доруобуйатын туһугар анаабыт киһинэн буолар. Ону туһулуур улуус, нэһилиэк бочуотунай грамоталара, махтал суруктара кэрэһэлииллэр.

Ырыынак үйэтэ кэлэн, балыһага куйка-мизстэ, үлэһит аһаана сыһа кыччаабыта. Онтон билигин Мария Ивановна оптимизация буолан уонна бу хамсык кэмигэр нэһилиэк үрдүнэн соботох амбулаторнай мизсизстэрэ буолан үлэли сылдыар. Өр сылларга профкомунан, ыстаарсай мизсизстэрэнэн үлэлээн кэллэ. Эдэр исписэлиистэргэ холобур буолар үрдүк категориялаах мизсизстэрэ. Нэһилиэк дьонно-сэргэтэ кинини ыксал тирээтэбинэ дьэбэ ыгыран укуол,

систиэмэ туруорарга көрдөстөхтөрүнэ, быһа гыммакка, дьон ыалдыар кыһалбатын өрүһүнэ, кыһынны тоһуттар тымныыга, сайынын өнүрүк куйааска, хаар да, ардах да түстүн, күнүс да, түүн да буоллун баран иһэрэ. Онуоха түүннү кэмнэ түбэстэбинэ кэрээнэ өйбүлү-тирэх буолан, массынанан илдээн биэрэрэ. Билигин даҕаны кырдыаһастарга, ыарыһах дьонно кириэн кэллэбинэ, сырдыгынан сыдыаһан, ыалдыа сытар киһиэхэ күн тэнэ курдук киһи буолара, ыарыыларын умнан тутатына кэпсэтэн-ипсэтэн бараллар.

Бачча тухары хас киһи олобун быһаабыта, доруобуйатын туспарыта буолуой, киһи ааҕан сиппэт. Киһи ыарыйдабына биридэ үтүө санаалаах, аһыныгас сүрэхтээх ааньаллар баар буолалларын өйдүүр. Санаабын көтөбөн, инникигэ эрэли үөскэтэн, үтүө тылларынан санаран, ийэли сымнабас илиитинэн эмтээн-томтоон бардабына, дьэ, оччоҕо билэбин, амырыын ыарыыны намырарын, өлүүнү үтэһирин, ыарыын аһарга, мүлүрүйэргэ дылы буоларын.

Мария Ивановнаны нэһилиэтин дьонно-сэргэтэ ««Сестра милосердия»» диэн аакка сөп түбэһэр, толору эппиэттиир киһи диэн сүгүрүйэр, ытыктыыр, махтанар. Өссө да уһун сылларга үтүө санаабынан дьонгун-сэргэбин арчылы-араначчылы сырыт диэн баҕа санаабытын этэбит.

Болугур нэһилиэтин дьонун-сэргэтин аатыттан үлэ бэтэрээнэ, Болугур нэһилиэтин Бочуоттаах олохтооһо Екатерина Михайловна ВАСИЛЬЕВА.

--- УБҮЛҮӨЙДЭЭХ БИИР ДОЙДУЛААХПЫТ ---

ЧУРАПЧЫ БИИР ДЬОҢУННААХ КИҢИТЭ

Хайахсыт нэһилиэтин дьаһалтатын баһылыга, ССРС култууратын туйгуна, Саха Өрөспүүбүлүкэтин култууратын үтүөлээх үлэһитэ, Саха Өрөспүүбүлүкэтин телевидениенэн уонна араадыһыанан биэриитин туйгуна, Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр ыччат хамсааһынын туйгуна, Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр айылҕа харыстабылын туйгуна, „Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр суруналыыстыкаба кылаатын иһин“ Үрүн көмүс бэлиэ хаһаайына, Арассыыйа суруналыыстарын сойууһун чилиэнэ Тарас Лукич Тарасов 65 сааһын туолла.

Кини аҕата Лухааскы сүрдээх мындыр, дьобурдаах киһи этэ. Көһөрүллүүгэ барыан иннинэ „Түмсүү“ колхуоска бэрэссэдээтэллээбитэ. Көһөрүллүүгэ Эдьигээннэ тийэн, балыксыттарга биригэдиридээбитэ. Сахалыы эмчит этэ, элбэх киһи доруобуйатын туругар көмөнү онорбута. Ил Түмэн бэрэстэбиитэллэрин палаататын бастакы бэрэссэдээтэлэ Афанасий Илларионов күн сири көрөрүгэр ачыктаан сэнитэ быстыбыт ийэтин төрөтөн көмөлөспүтэ. Туора сытар оҕолоох дьахталлары оҕолорун

көннөрөн төрөтөрө, унуох тостуутун тутара, хомурбан тостуутун, унуох тахсытын, бүлгүрүүтүн көннөрөрө, төбө ыарытын имэрийэн ылара-диэн кырдыаҥас көлүөнэ дьон махталынан ахталлара. Оһохчут быһыытынан ынырыыга сылдыра. Хайахсыкка электроуоту биэрэр локомотивы, уотунан барар пилораманы, мизлингсэни аан бастаан үлэлэппит дьонтон биридэстэрэ. Былыргы, үөрэбэ суох киһиэхэ ити барыта сахалыы толкуйунан, мындырынан кыаллара.

Тарас аҕатын удьуордаан, эмиэ бэрт мындыр, сахалыы толкуйдаах буола улааппыта. Мындаааһыга эдьиийигэр олорон, Амма орто оскуоланын 1973 сыллаахха бүтэрибэ. Дьоккуускайдаагы култуурунай-сырдатар училищега үөрэнэр сылларыттан студеннар профкомнарын салайбыта, маннайгы сүһүөх комсомольскай тэрилтэ чилиэнинэн, студенческай тутар этэрээт хамандырынан үлэлээбитэ.

Хайахсыкка култуура дьэитин дириэктэринэн 1977–1980 сылларга, салгыы училищени бүтэрэн баран 1983-1989 сылларга үлэлээбитэ. 1987 сылга Хайахсыт култууратын дьэитэ өрөспүүбүлүкэбэ „Туйгун үлэлээх кулууп“ аатын ылбыта. 1988-1993 сс. Владивостокка М.В.Шверник аатынан үрдүкү профсоюзнай оскуоланы, Санкт-Петербурдаагы Гуманитарнай Университеты бүтэрибэ. 1989 сыллаахха Чурапчы улуунун култуурага отделын сэбиэдиссыйинэн аноммута. 1992 сыллаахха Чурапчы улуунун дьаһалтатыгар баһылыгы социальнай боппууостарга солбуйааччынан аноммута. Бу үлэлиир сылларыгар „Тиэргэн“ бырагырааманы ылыммыттар кэлин өрөспүүбүлүкэбэ дьэи кэргэн политикатын отдела бырагыраама оностубута. 1998 сыллаахха Москвага Арассыыйа Бэрэсидьиэнин

итинэн госсулуоспа Академиятын ситиһилээхтик бүтэрибэ.

Ити сыл Саха Өрөспүүбүлүкэтин Барабытыалыстыбатын бэрэссэдээтэлин уураабынан „Саха“ НКХХ араадыһыанан биэриитин дириэктэринэн, Вице-президенинэн аноммута. Кини үлэбэ кириэбүттэн өрөспүүбүлүкэ араадыһыата сайдыы саҥа таһымыгар тахсыбыта. „Улууска баар телестудиялары түмэн, А.И.Ноевтыын сүбэлэһэн, 1999 сыллаахха „О создании республиканской единой сети телерадиовещания в РС(Я)“ диэн уураах таһааттарбыппыт. Ити күнтэн өрөспүүбүлүкэ улуустарыгар барытыгар филиаллар, Москвага, Санкт-Петербурга корпуннар аһыллан үлэлииллэр“,– диэн ахтар Тарас Лукич.

2000 сыллаахха саха араадыһыатыгар сана сүүрэн кирибэ. Редактордарга цифровой монтаһы олохтоон, 2002 сыллаахха дирекция барыта цифровой монтажка көспүтэ. Ити сылтан Саха араадыһыатын фонотекатын былыргы 4 тыһыынчаттан тахса пленкаларын электроннай архыыпка СД-дисккэбэ, электроннай картотекага көһөрүү сүһүөннэх үлэтэ саҕаламмыта. 2003 сыллаахха „Репортофон“ диэн телефоннай линиянан бэриллэр кыра студияны солбуйар аппаратура араас улуустартан, улахан тэрээһиннэртэн көһө сылдыра быһа эфирдэр саҕаламмытара. Саамай түһүлээх-тахсылаах сылларга 15 сыл устата саха араадыһыатын дириэктэринэн, ол иһигэр 5 сыл вице-президенинэн, 4 сыл вице-президент тэрийэр отделын салайааччытынан үлэлээбитэ. Барыта 22 сыл устата сылдыбыта. Ити кэмнэ „Ийэ тыл“ түмсүү чилиэнинэн буолбута. 10 сыл өрөспүүбүлүкэбэ суруналыыстар түмсүүлэринэн „Саха сириҥ ытык кэрэ сирдэрэ“ диэн десаны тэрийэн кэлбитэ.

2010 сыллаахха „Ытык кэрэ сирдэр“ диэн 25-тии мүнүттээх араадыһыанан

саҥа биэриини хас баскыһыанна аайы ыытары олохтообуттара хайыы-үйэ 10 сылын туолла. 2009 сыллаахха „Тускул билгэтэ“ отчуттарга, оҕурутчуттарга аналлаах биэриини төрүттээбитэ. 2020 сылтан нэдиэлэбэ иккитэ общественнойноборууска быһыытынан күн бүгүнгэ диэри үлэлии сылдыра.

2019 сыл кулун тутар 27 күнүттэн төрөөбүт нэһилиэгэр дьаһалта баһылыгынан быыбарданан үлэлээн кэллэ. 2020 с. РФ КРСТ бырагырааматыгар куонкуруска кыттан, 90/40 миэстэлээх таас оскуола тутууга быйылгыттан саҕаланна. 2019 с. ППМИ бырагырааматынан куонкуруска кыттан, бөһүөлэк уулуссатын сырдаттыга 120 лаампаны киллэрбиттэрэ. Маны таһынан бу бырагыраамаларынан 2021 сылга бөһүөлэк киин болуоссаттарыгар „Албан аат“ аллеятын тутууга, 2021 с. сайынны уу ситимин тардыы үлэтэ, эмиэ бу сылга СӨ Ыччака уонна социальнай коммуникацияга министриэстибэтинэн ДНД тэрийиэгэ субсидия ылары ситистилэр. Нэһилиэнньэни гааска киллэрии үлэтэ салгыы бара турар.

Дьэ, ити курдук Тарас Лукич эдэр сааһыттан салайар-тэрийэр, дьону-сэргэни көбүлүүр араас хабааннаах үлэлэргэ күүһүн-уоһун харыстаабакка айымньылаахтык үлэлээн, төрөөбүт нэһилиэгин, улуунун аатын чистээхтик ааттатан кэллэ. Олобун аргыһа Елена Михайловналыын үс уол оҕону улаатыннардылар, бизс сизн тапталлаах эһэтэ, эбэтэ буоллулар. Тарас Лукиһы бу бэлиэ үбүлүөйдээх сааһынан эбэрдэлиибит! Чэгиэн доруобуйаны, уйгулаах олобу, өссө да айымньылаах үлэни, уһун үйэни баҕарабыт!

Мария ГЕРАСИМОВА, ССРС култууратын туйгуна, РСФСР култууратын үтүөлээх үлэһитэ, РФ суруналыыстарын сойууһун чилиэнэ.

--- КЭПСИЭХПИН БАҔАРАБЫН ---

ЭБЭБИНЭН КИЭН ТУТТАБЫН

Биһиги улууспуттар сэбискэй былаас кэмигэр артыаллар табаарыстыбалар, колхуостар тэриллэн үлэлиэхтэригэр, тыа хаһаайыстыбатын сайыннарыыга хас биридии колхуостаах, өрөспүүбүлүкэ атын улуустарыттан туох да итэбэһэ суох сайдыы суолун тутуспута.

1929 сылтан Саха сириҥ территориятыгар оройуоннары тэрийиинэн сибээстээн, нэһиликтэргэ сири үлэри, сир аатын сурукка киллэрии ытыллыбыта. Нэһиликтэр аайы сир үлэһитин хамыһыалара тэриллэн үлэлээбиттэрэ. Бу сыл олунньу 17 күнүгэр Дьоккуускай куоракка бастакы Сахалар сийэистэрэ ытыллыбыта. Сүрүн боппууруонунан Саха сиригэр норуот хаһаайыстыбатын сайыннарыыга Уобаластаабы VI – с партийнай кэмпирээнсийэбэ ылыныллыбыт Бастакы бизс сыллаах пиялетка былааннарын дьүүллэһи ырытыллан ылыныллыбыта.

1930 сылы Саха сириҥ үлэһиттэрэ «Пятилетканы – 4 сылынан!» – диэн лозунунан көрсүбүттэрэ. Бу сыл Чурапчыга холбоһуктааһын саҕаламмыта.

1930 сыл кулун тутар 25 күнүнээбэ 24 №-дээх Саха сириҥ Киин ситэриилээх кэмитиэтин (СКСК) мунһабын боротокуолунан, улуустары оройуоннарга араартааһынынан, кыраныссалары көннөрүүнэн сибээстээн, II Мэлдэхси нэһилиэгэ Мэнэттэн араарыллан, Чурапчы оройуонугар киллэриллибитэ.

Ол сылтан саҕалаан нэһилиэккэ сири онорууга, тыа хаһаайыстыбатын үлэлэрин кыттыгас ыытыга анаан бастакы табаарыстыбалар тэриллибиттэрэ. Ол курдук, Хоптобо нэһилиэгэр «Хопто», «Кыһыл ыдыана» оттон Мэлдэхсигэ «Куохара», «Холбоһук суола», «Ыччат», «Ньүлдү», «Күөл онно», «Кыһыл отчут», «Сарсыарда», «Куула Сакыраалар» диэн табаарыстыбалар тэриллибиттэрэ.

Онтон 1931 сыл Күндүлгэ «Сарсыарда», «Куула, Халдыы Сакыраалар» хаһаайыстыбалар холбоһоннор, «Кыһыл Сис» диэн колхуос буолбуттара. «Куохара», «Кыһыл отчут» табаарыстыбалар холбоһон, «Куохара» колхуос буолбуттара. (Бу колхуос кэлин 1938

с. «Ленин» буолбута).

Онтон 1932 сыл «Кыһыл ыччат», «Ньүлдү», «Холбоһук суола», «Күөл онно» холбоһон, «Тахсыбыт Сардана» – диэн колхуос буолбуттара.

Бу тэриллэбит колхуостар сүөһү иитиитинэн, сири оноруунан күөскэ ылсан, үлээн-хамсаан барбыттара. Биридииллэн бастың үлэһиттэр баар буолбуттара.

1935 сыллаахха Дойду үрдүнэн үлэ тэтимин түргэтэтигэр, тупсарыыга Донбасс шахтера Алексей Григорьевич Стаханов аатынан Стахановскай хамсааһын бачыыма күөскэ тарбаммыта. Бу бачыымы Саха сириҥ үлэһиттэрэ үлэ бары фронугар бири санаанан ылыммыттар уонна бастакы Стахановскай хамсааһынна Саха сириҥ үрдүнэн аан бастакынан ЯЦЭС тутар биригээдэтин үлэһиттэрэ ынырыы таһаарбыттара.

Колхуостар тэриллэхтэригэр Мэлдэхси нэһилиэгиттэн тыа хаһаайыстыбатын үлэлэригэр колхуостаахтартан бастакы үлэ ыстахаанабыстара баар буолбуттара. Ол курдук 1936 сыл кулун тутар 24-28 күннэригэр ытыллыбыт Саха АССР колхуостаах удаарыныктырын, стахановецтарын III -с сүлүөттэригэр Чурапчы оройуонун дэлэгээссийэтэ 11 киһиттэн састааптаах кыттыыны ылбыта. Ол сүлүөккэ кыттыыны ылбыттара:

1. Лука Прокопьевич Далбаев – Мэлдэхси нэһилиэгин «Тахсыбыт Сардана» колхуос хонуутун биригэдиирэ.

2. Елена Николаевна Иванова – Мэлдэхси нэһилиэгин «Тахсыбыт Сардана» колхуос ыанньыксыта.

3. Михаил Андреевич Портнягин – Мэлдэхси нэһилиэгин «Кыһыл Сис» колхуос ууһа, рационализатор.

4. Николай Афанасьевич Толстоухов – Мугудай нэһилиэгин «Олох оноһуута» колхуос хонуутун биригэдиирэ.

5. Агафья Сивцева – «Сайдыы» колхуос ыанньыксыта.

6. Егор Петрович Бурнашев – Белолобскай нэһилиэгин «Олох оноһуута» колхуос хонуутун биригэдиирэ.

7. Николай Осипович Гордеев – МТС механига.

8. Степан Николаевич Лысков – Кытаанах нэһилиэгин «Намылда бөлөбө» колхуос хонуутун биригэдиирэ, сүлүөт саамай эдэр дэлэгээтэ, иккис сүлүөккэ кыттыыны ылбыт.

9. Степан Прокопьевич Козлов – Болтоно нэһилиэгин «Кыһыл сизмэ» колхуос хонуутун биригэдиирэ.

10. Илья Константинович Смирников – Төлөй нэһилиэгин Захаров аатынан колхуос сылгыһыта.

11. Михаил Петрович Догдонов – «Стаханов» колхуос хонуутун биригэдиирэ, сылгыһыт.

Дьэ, бу испиһэктэн көрдөххө, бары да үлэни-хамнаһы кыайа туппут дьон этилэрэ. Бу кэнниттэн сүлүөккэ сылдыбыттар өссө өрө көтөүллэн, кыайбатахтарын да кыайар санаалаах эргиллибиттэрэ

чахчы. Эбэм оччолорго өссө күүрэн-хааран үлэлээбитэ биллэр.

Итигэр сиэттэрэн, мин эбэм Елена Николаевна Иванова туһунан тугу өйдүүрбүн кэпсиэхпин баҕардым. Эбэм биригэ төрөөбүт 8-лар эбит: 7 кыыс уонна 1 уол. Кыргыттар бары саастарын ситэн эргэ баран испиттэр. Билигин ыал бастыңнара. Кинилэртэн Сивцевтар, Дьяконовтар, Наумовтар, Тимофеевтар, Гуляевтар, Сокольниковтар ууһаан-тэнийэн, хаан-уруу тамайан олороллурун билэбит... Сэрии кэнниттэн хас да оҕоломмота да, чорон соботох оҕотун – мин ийэбин эрэ илиитигэр тутан хаалбыта. 1949 сыллаахха ийэбит Мугудайга Михаил Егорович Сивцевкэ дуруусканан кэргэн тахсыбыта. Эбэм хас да сиргэ оҕо көрөн кыстаталыыра. Кыһыгар 1978 сыллаахха олохтоохтук кэлбитэ.

Эбэбин Өлөөнөнү кыайыгас-хотугас саха бастың дьахтарынан билинэбин. Эр киһилии кытаанах санаалааба, сайынын оҕолору батыһыннара сылдьан, бэйэтин холобуругар араас үлэбэ иитэн улаатыннарбыта. Эбэбин кытта биригэ үлэлиирбитин наһаа астынарбыт, кини хаһан да бүппэт дэлэй кэлсээһинээбэ. Мин кинини кытта ынах ыаһарбын ордук сөбүлүүрүм: «Чэ, бу сымнабас ынабы ыа, мин бу ынабы ыам», – диирэ, уонна саамай кытаанах эмиийдээх ынабы күөскэ тутан кыаһылыыра, дьэ, ол кэнниттэн ыан барара. Ортолуу ыаһынын саҕана, ынабын икки бууга эйгээли, биздэрэтэ үрүн күгэниэн бидилийэ оҕолор буолара. Ол харахпар бу көстөргө дылы. Биһиэхэ тэбиик, ордуос ынахтарбыт ол курдук сымныыллара, туран бизэрлэрэ. Дьэ, ити курдук үлэлээн бири улахан биздэрэбэ үүтү ыраастык туттан-хаптан ньиккэрийэн «Чэ, илдэ бар» диэтэбинэ, биридэ илдэ барарым. Көр, оннук үлэлээн-хамсаан сылдыбыппыт. Эбэм миигин кытта үлэлиирин наһаа сөбүлүүрэ. Ийэбитин сайынны өттүгэр хотон үлэтигэр таһаарбат этибит. Кини ынахтарбытын наһаа үчүгэйдик ааттыыра: Чоргуй, Маһааччыа... Ааттара наһаа барсара, «Чоргуй, Чоргуйум» диэтэбинэ, ынаба сүүрэн кэлэрэ.

Аны олус ыраас, чэбэр туттуулааба. Таһырдыа хас да кыраадыс тымныы буоллун, кус түтэ бэриинэлээх буолара. Ону таһырдыа тэбээн, сахсийан киллэрэрэ. Эбэбит тырыттыбыт, абырахтаах ырбаахыны хаһан да кэлпэтэбэ, танаһа-саба барыта уурбут-туппут курдук ыраас буолара.

Мин 9-с кылаас кэнниттэн Мындаааһыга үөрэнэ барбытым. Онуоха кини: «Оҕобун, тоҕо онно ыыттыгыт?» диэбит сурахтааба. 1987 сыллаахха сааһыары Мугудай баһыһатыгар ыалдьан кириэн, бири эрэ хоммут этэ. «Иэлээ» диэн сүрдээх күөскэ истиэнэни охсубут, ол курдук эбэбит орто дойдуттан сэмэйдик, чуумпуктук арахсыбыта, сирдээбэ олобун түмүктээбитэ...

Е.Н. Иванова сизнэ Октябрина ОКОРОВА-СИВЦЕВА.

--- П.И. МАКАРОВ - ТОЙОН БҮӨТҮР ТӨРӨӨБҮТЭ 115 СЫЛЫГАР ---

Петр Иванович Макаров 1906 сыллаахха бэс ыйын 6 күнүгэр Сылан нэһилиэгин Бэрэтигэр төрөөбүтэ. Төрөппүттэрэ Өлөөнө уонна Уйбаан сүөһү, сылгы иитиитинэн дьарыктанан, айахтарын ииттэн оморбуттара. Бүөтүр оҕо сааһа, эдэр кэмэ, кэлинни үлэтэ-хамнаһа барыта дойдутугар Бэрэбэ ааспыт. 1930 сыллаахха

„Бэрэ“ колхуоска чилиэнинэн кирибитэ. 1933 сыллаахха колхуос биригэдьиirinэн анаммыта. Онтон ылата пенсияҕа тахсыар диэри колхуоһу салайыы бурбалдьытын кэппитэ.

Сүүрбэһис үйэ бастакы чизппэригэр төрөөбүт көлүөнэ үгүс ыарахаттары, күчүмэбэйдэри, ону тэнэ кыайыыны-хотууну билэн, олох олонор аастаҕа. Уоттаах сэрии сылларыгар төһөлөөх дьон олобо алдьаммыта, бүтүн аймах аймагынан, дьыэ дьыэнэн сир үрдүттэн имири эстибиттэрэ буолуой. „Дойду сиригэр хаалбыттар эмиз кыайыыны уһансыбыттара, кыайыы туһугар күүстэрин-күдэхтерин барытын биэрбиттэрэ“ диэн этиини бары бэркэ билэбит. Аҕам Петр Иванович Макаров ыар сэрии уонна умайар уот кураан сылларыгар Бэрэтигэр Энгельс аатынан колхуос бырабыланынньатын бэрэссэдээтэлэ этэ.

Салайааччы кимэ-туга, үтүөтэ-өнгөтө саамай уустук, ыарахан кэмнэ хайдах үлэлээбитинэн, дьонугар-сэргэтигэр тугу онорбутунан уонна сыһыанынан быһыллар. Бу өттүнэн ыллаахха, Тойон Бүөтүр (дьоно-сэргэтэ ытыктаан итинник ааттыыллара) сэрии, уот кураан сылларыгар хаһаайыстыбатын үлэтин мөлөппөтөх. „Мөлөппөтөх“ диэн этэргэ судургу. Ити тыл иһигэр ол кыһалҕалаах кэмнэргэ түүннэри-күннэри сыралаах үлэ, дьонун туһугар туруулаһыы уонна үгүс биһиги өйдөөбөппүт, билбэппит барыта этиллэн эрдэбэ. Ханнык баҕарар салайааччыга саамай кырдыктаах сыанабылы дьаһайан үлэлэтэ сылдьар үлэһиттэрэ биэрэллэр. Аҕабын бэйэтин үөлээннээхтэрэ, олох уустук оскуолатын ааспыт кырдыҕастар салайааччы быһыытынан хайбаан, махтанан кэпсэтэллэрин үгүстэ истэр этим. Бэл, аҕам бу орто дойдуттан букатыннаахтык араасар бүтэһик чааһыгар олунньу ыйга олбуорун таһыгар Бэрэ кырдыҕаһа Балаайа Башарина: „Сэрии, сут сылларыгар бу сытар оҕонньор баар буолан, биһиги тыыннаах ордубуппун, манна баар дьон киниэхэ махтаных тустаахпыт“, - диэбитэ.

Чурапчы улуунун Бочуоттаах гражданина Михаил Ефимович Пермяков архыыптан булбут Партия райкома сэрии сылларыгар колхуос бэрэссэдээтэлэ П. И. Макаров үлэтигэр биэрбит сыанабылын туһунан суруга баар. Онон этиллэр: „Энгельс аатынан колхуос бэрэссэдээтэлэ Макаров Петр Иванович Чурапчы оройуонугар 1906

сыллаахха Сылан нэһилиэгэр дьаданы кэргэннэ төрөөбүтэ, партията, комсомола суох, сахалыы кыра үөрэхтээх, суукка эпизиттии сылдыбатах, 1935—1939 сс. хонуу биригэдьиirinэн, солбуйааччы бэрэссэдээтэлинэн үлэлээбит. 3. 01. 40 с. колхуос бэрэссэдээтэлэ. Орто үлэлээх колхуос ахсааныгар киллэрбит, ыһыыны оройуон иннинэ бүтүрдэ, паардааһын бытааннык иһэр. МТС күүһүнэн сир солоһунан 10 га онугар 7 ганы толордо. Үүтү ылыыга ортотук иһэр. П. И. Макаров дьыалатын билэр, үлэбэ инициативалаах, дыссипилиинэлээх, уопуттаах бэрэссэдээтэлинэн буолар. БСК(б)П РК каадырга сэкирэтээрэ Вас. Гуляев“. Бу сурук 1943 с. сайыныгар уоттаах сэрии саамай оройугар, от үлэтин кэмигэр суруллубут. 1942 с. уот кураан сайын кэнниттэн кыстыгы туораабыт колхуос үлэтигэр сыана бэриллибит. Дьахтар, оҕо, оҕонньор үлэлэрин түмүгэ.

7 га тыаны солоон, бааһына сирич онорбуттар. Петр Иванович сиртэн быйаны ылыыга улахан болгомтотун уурбута көстөр. Тыа дьоно урут көрө илик тэриллэрин, корчеватели аҕалан үлэлэппитэ. Тииттэри, чөнөчөкөрү тобута силэйтэрэн, колхуосаахтар күүстэригэр күүс эбиллибитэ. Бэрэлэр сири танастан, тыаны солоон, ыһыы сирич балачча кэнэппиттэрэ. Сир даҕаны эрэйдэрин төлөөн испитэ—гектар ахсыттан ортотунан 13—15 центнер үүнүүнү ылар буолбуттара, оттон Бөкөлө солоһун хас биридди гектара 20—25 центнер бурдугу биэрбитэ.

БСК(б)П Саха сиринээҕи обкомун 1942 сыл атырдьах ыйын 11 күнүгэр таһаарбыт 213 №-дээх „Чурапчы оройуонун колхуостарыгар сыһыаннаах дьаһаллар тустарынан“ уурааҕа оройуону аймаабыта. 41 колхуос хоту Булун, Эдьигээн, Кэбээйи оройуоннарыгар балык бултааһыныгар күүс өттүнэн көһөрүллүбүттэрэ. „Энгельс“ колхуос хоту көһөрүллэр хаһаайыстыбалар ахсааннарыгар кирибэтэх. Ол эрэри дойдуга сиригэр да хаалбыттарга аччыктааһын, хоргуян өлүү баара. Бэрэбэ аччыктааһын баарын да иһин улахан өлүү-сүтүү тахсыбатах. Ыарахан кэмнэ бэйэ бэйэбэ туох кыалларынан күүс-көмө буолан, күнү-дьылы син туораан истэхтэрэ. Салайааччы күннэтэ кыһамныыта эмиз элбэҕи быһаардаҕа. Саха Өрөспүүбүлүкэтин үтүөлээх учуутала, улуус Бочуоттаах гражданина Н. С. Соловьев „Саһа олох“ хаһыакка „П. И. Макаров 33 сыл устата колхуос производствотын быһаччы салайсыбыта, үөрэбэ суобуттан иннибэккэ уопастыбаннай хаһаайыстыба сайдыытыгар, бөөргөөһүнүгэр бэрт элбэҕи онорсубута. Дьонун-сэргэтин тэрийэн, көбүлээн араас ыар, сут-кураан сыллары этэннэ туоратыспыта. Ол да иһин кырдыҕас коммунист, колхуоһунай тутуу бэтэрээнэ, производство уопуттаах хамандыыра билигин да ытыктабылга сылдьар“ диэн суруйбута.

1944 сыллаахха Хоту Көһөрүллүүгэ барыт Чурапчы колхуостарын дойдугаларыгар төттөрү аҕаларга өрөспүүбүлүкэ салалтатын дьаһала тахсыбыта. Үгүстэрэ өлөн-сүтэн сыккырыыр тыыннара эрэ хаалбыт дьон дойдугаларыгар кэлэн, урукку колхуостарын чөлүгэр түһэрэр,

туспа тэринэр кыахтара суох буолан, төннөөччүлэри олохтоох хаһаайыстыбаларга сыһыарарга кэпсэтии барбыт. „Комбайн“ колхуос дьоно „Дойдубутугар төннөр буоллубут, онон „Энгельс“ биһигини бэйэбитигэр ылын“ диэн тэлэгирээмэни ыйппыттар. Кинилэри ылар-ылбат боппурос колхуосаахтар уопсай муньахтарыгар көрүлүбүт. Элбэх кэпсэтии, быһаарсыы түмүгэр куоластааһынан „Ылар кыахпыт суох“ диэн эпизит ыйппыттар. Бу кэмнэ бэйэлэрин дохуоттарынан аһаан олорор дьонно көһөн кэлэр 40-ча хаһаайыстыбаны, 150-ча киһини колхуостарыгар эбии ылар ыарахана, кыаллыбата өйдөнөр. Онон бу аккаастааһынна киһи омнуолуура суох. Ахта, саныы, курдаттыы дойдугаларыгар таттара сылдьар дьон мэхэйдэртэн иннибэккэ айаннаабытынан барбыттар. Намтан иккистээн тэлэгирээмэ ыйппыттар, „Биһигини бэйэбитигэр ылабыт дуу, суох дуу? Ыһылларбытыгар тиийдибит, түргэнник быһаарын!“ диэн. Тэлэгирээмэни туттаат, ити күн килэһтигэр бырабыланынньа муньаһын иккистээн ытан колхуоспутугар ылабыт диэн быһаарбыттар. Онон төннөөччүлэр от ыйын 4 күнүгэр Бэрэбэ тиийэн кэлбиттэр. Барыларын Бэрээнэн, Хонко сайылыгынан олохтообуттар. Кэллэхтэрин киэһэ биир байтаһын сүөһүнү өлөрөн түнэппиттэр, ыалга биридди киилэ арыыны биэрбиттэр. Биир сыл буолан баран, сүөһүтэ суох ыалларга биридди ынаҕы уопсайтан анаабыттар. Үс сыл кэринэ биир хаһаайыстыбанан олонор баран, урукку колхуостарын чөлүгэр түһэрэн, туһунан „Комбайн“ колхуос буолбуттар. Онон бу колхуос көһүүттэн кэлэн олохсуйуутугар, олохторун булуһуларыгар бэрэлэр, колхуос бэрэссэдээтэлэ П. И. Макаров туох кыалларын барытын онорбуттар.

Бүөтүр Уйбаанабым —Тойон Бүөтүр өр сылларга колхуоска салайар үлэбэ үлэлээбитин тухары үлэни тохпун, анаммыт миэстэтигэр үлэни кыайбатах аатыран сэмэ-сунха ылбыта суох. Таһаарылаах, дьулуурдаах үлэтин иһин „Саха АССР 15 сыла“ бэлиээнэн, „Аҕа дойдуга Улуу сэриитин 1941-1945 сс. килбиэннээх үлэтин иһин“ мэтээлинэн, Саха АССР Үрдүкү Сэбиэтин Президиумун бочуотунай грамотатынан, Саха сирэ Арасыйыаны кытары холбоспуга 325 сылынан РСФСР Үрдүкү Сэбиэтин Президиумун бочуотунай грамотатынан тахсарынан „Үтүөлээх колхуосаах“ уонна „Колхуос бочуоттаах гражданина“ ааттар инэрлибиттэрэ. 1970 с. В. И. Ленин 100 сааһынан үбүлүөйдээх мэтээллээх.

Олобун, үлэтин дьонно үтөнү эрэ онорорго анаабыт, улууспут биир үтө-мааны, ытыктанар кырдыҕаһа, тыа хаһаайыстыбатын производствотын сатабыллаах салайааччыта Петр Иванович Макаров—Тойон Бүөтүр олорбут олобун билигин оболоро, сиэннэрэ, хос сиэннэрэ салгыыллар.

Семен Петрович МАКАРОВ, орто уола.
М.Н. Корякин *“Төрүт дьарыгы өрө тутан”*
книгэтииттэн.

--- УСПУОРТ ---

МАНЧААРЫ СПАРТАКИАДАЛАРЫГАР КЫТТЫЫМ ТУҢУНАН

Саха сиригэр оҕунан ытыы успуордун тэрийиитин, пропагандалааһын түмүгэр хамаанда балай да элбээбитэ. Итиннэ Чурапчы хамаандата эмиз лаппа баһыан бастакы миэстэни ылбыта. Мин бу сыл бастакыбын „Манчаары оонньууларыгар“ кыттар буолан, сүрдээҕин долгуйбутум. Кыргызтарга бастаан, чөмпүүөн лиэнтэтин кэтэр чизскэ тиксибитим.

Күрэхтэһии иннинэ бэһиз буолан, Манчаары алааһыгар икки нэдиэлэ палаткаларга олонор, Майа хамаандатын бэлэмнэспипит. Сыыр быарыгар ыттарар этибит. Мишеннэри бэйэбит кырааскалаан онорорбут. Майалар успуорка кэмтитэтин бэрэссэдээтэлэ саастаах соҕус киһи этэ. Биһигэхэ сибизэйи бэрэскини, сүөгэйи аҕалара. Уопсайынан, аспыт үчүгэй баҕайы этэ. Олорор усулуобуйаны да тэрийэллэр. Тоннубут диэбиппигэр суорбан эбии аҕалан биэрбитэ. Бу күрэхтэһиигэ Майа хамаандата иккис миэстэни ылан, үөрүү бөҕө буолбуттара. Биһигэхэ элбэх махтал тылларын эпиптэрэ.

Үһүс „Манчаары оонньууларыгар“ салайааччыбыт Афанасий Кирикович Софронов тэрийэн, күүскэ дьарыктанан, 40 киһилээх хамаанда кыттан, бастакы миэстэни ылбыппыт. Хапсабайга, национальнай ыстаныйаларга, ох саанан ытыыга бастаабыппыт. Афанасий Кирикович олус улаханник

Успуорт диэн, мин санаабар, уопастыбаннай үлэ буолар. Хас биридди киһи тустаах үлэтин таһынан успуордунан дьарыктанар буоллаҕына эпизитинэс икки бүк үрдүүр. Дьыэн-уотун, хаһаайыстыбан умнуллуох да курдук буолар түгэннэрэ буолан ылааччылар. Итини бэйэм 53 сыл усталаах туоратыгар оҕунан ытыы успуордунуун алтыһан кэлбит буолан билэбин, успуорт ханнык баҕарар көрүнэр баар көстүү диэн сыаналыбын.

Манчаары спартакиадатын бастакы күрэхтэһиигэ 1968 сыллаахха Дьокуускайга буолбута. Онно Чурапчы охчуттара бары бириистээх миэстэбэ тиксибиттэрэ. Атын оройуоннар бары кэриэтэ сана сабалыы сылдьаллара, күрэхтэһээччи даҕаны аҕыйаҕа. 1969 сыллаахха Павел Михайлович Стасов

2013 с. Чурапчыга ытыллыбыт 19-с күрэхтэһиигэ боротукоолга кирибитинэн эмиз төрдүс миэстэнэн дьининэн үһүс миэстэ буолан, пьедесталга тахсыбыппыт үрдүнэн эмиз куорат хамаандатын биһиги иннибитигэр киллэрбиттэрэ. Бу балаһыанньаны күн бүгүнүгэр диэри сатаан өйдөөбөккө сылдьабын. Бу күрэхтэһиигэ улуус баһылыга Семен Яковлев өйөөн бырааттарбын Александр, Михаил Филатовтарга төрөөбүт түөлбэлэригэр кэлэллэригэр туруорсубуппар тэрийэр хамыһыһа сөбүлэнин биэрэн, ол күнтэн бүгүннэ диэри дойдугаларыгар кэлэн үлэли-хамсыы сылдьаллар. Александр өрөспүүбүлүкэбэ ыстаарсай тириэньэринэн ыныран үлэлэтэллэр. Михаил бу сотору ытыллар „Манчаары оонньууларыгар“ хамаанда ыстаарсай тириэньэринэн үлэлиир. Өрөспүүбүлүкэбэ ытыллыбыт 3 кэники күрэхтэһиилэргэ традиционнай оххо хамаандабыт ситиһиилээхтик кыттан иһэр. Мантан саас, сайын күүстээх дьарык барара күүтүллэр. Таһырдыа саха оҕунан ытыы туспа дьаныардаах дьарыгы эрийэр. Манна даҕатан эттэххэ, федерациябыт бэрэссэдээтэлэ, улууспут муньаһын салайааччыта Афанасий Афанасьевич Захаров бэйэтэ охчут буолан, хас биридди

хамаандатын чилиэнигэр күүскэ ылсан үлэлэнэ сылдьара киһини астынарар.

Биһиги, чурапчылар, ох саанан ытыы көрүнүн бастакы сабалааччылар буолларбыт даҕаны, бүкөрүн сыллата сайдан, уларытан иһэринэн уустуктар өскүүллэр. Ол курдук 2017 с. Үөһээ Бүлүүгэ 20-с үбүлүөйдээх күрэхтэһиигэ аан бастаан саха оҕунан ытыы күрөбэр бириистээх миэстэбэ тиксиксэтэхпит. Онон сүүмэрдири күрэххэ бэркэ кыттыбыппыт эрэри, дьиннээх күрэхтэһиигэ тиийэн баран сатаан хомуллубакка ыһыллыы буолбута. Онон „хамаанда“ диэн тылы суолтатын умнубакка, урут тутар наадатын өйдүөххэ наада диэн этэбин. Хамаанда чилиээннэрэ бары биир сиргэ түһэн, түмсүүлээх буоларбыт ирдэнэр.

Бу хаалбыт күннэргэ хас көрүн ахсын хамаанда чилиээнэрин быһааран, дьарыгы былааннаахтык тэрийэн, бары сомоболоһон улууспут, Чурапчыбыт, успуорт туоната буоларын бигэргэтэргэ кыһаллыабын. Төһө даҕаны ыарахаттар, хамсык ыарыы баарын иһин ити биһигэхэ эрэ буолбатаһын өйдүөххэйин. Санаабытын түһэрбэккэ, инники миэстэбэ тахсар иһин хас биридди ыспарсымыан сорук туруоруноохтаах. Ким кыайыыга дьулуурдаах, үчүгэй бэлэмнээх кыайарын умнуубуон!

Мария ПОПОВА,
үлэ, успуорт бэтэрээнэ.

Памятка потерпевшему о правах и обязанностях на досудебной стадии уголовного судопроизводства

В соответствии со ст. 52 Конституции Российской Федерации права потерпевших от преступлений и злоупотреблений властью охраняются законом. Государство обеспечивает потерпевшим доступ к правосудию и компенсацию причиненного ущерба.

Решение о признании потерпевшим принимается незамедлительно с момента возбуждения уголовного дела и оформляется постановлением дознавателя, следователя, судьи или определением суда. Если на момент возбуждения уголовного дела отсутствуют сведения о лице, которому преступлением причинен вред, решение о признании потерпевшим принимается незамедлительно после получения данных об этом лице.

По уголовным делам о преступлениях, последствием которых явилась смерть лица, права потерпевшего переходят к одному из его близких родственников и (или) близких лиц, а при их отсутствии или невозможности их участия в уголовном судопроизводстве - к одному из родственников.

В случае признания потерпевшим юридического лица его права осуществляет представитель.

Участие в уголовном деле законного представителя и представителя потерпевшего не лишает его возможности самостоятельно реализовывать права.

Кто такой потерпевший?

Потерпевшим является физическое лицо, которому преступлением причинен физический, имущественный, моральный вред, а также юридическое лицо в случае причинения преступлением вреда его имуществу и деловой репутации (ст. 42 Уголовно-процессуального кодекса Российской Федерации).

Какие у потерпевшего права?

Права и обязанности потерпевшего в уголовном процессе достаточно обширны. Неисчерпывающий перечень прав потерпевшего установлен ч. 2 ст. 42 УПК РФ, иные права потерпевшего также содержатся в ряде норм названного кодекса. Наиболее важные из них:

- давать показания;
- отказываться свидетельствовать против самого себя, своего супруга (супруги) и других близких родственников. При согласии потерпевшего дать показания он должен быть предупрежден о том, что его показания могут быть использованы в качестве доказательств по уголовному делу, в том числе и в случае его последующего отказа от этих показаний;
- представлять доказательства;
- заявлять ходатайства и отводы;
- участвовать в судебном разбирательстве уголовного дела в судах первой, второй, кассационной

и надзорной инстанций, возражать против постановления приговора без проведения судебного разбирательства в общем порядке;

- выступать в судебных прениях;
- поддерживать обвинение;
- приносить жалобы на действия (бездействие) и решения дознавателя, следователя, прокурора и суда;
- обжаловать приговор, определение, постановление суда;
- ходатайствовать о применении мер безопасности и другие.

Какие у потерпевшего обязанности?

Потерпевший не вправе:

1. уклоняться от явки по вызову дознавателя, следователя и в суд;
2. давать заведомо ложные показания или отказываться от дачи показаний;
3. разглашать данные предварительного расследования, если он был об этом заранее предупрежден в предусмотренном порядке;
4. уклоняться от прохождения освидетельствования, от производства в отношении его судебной экспертизы в случаях, когда не требуется его согласие, или от предоставления образцов почерка и иных образцов для сравнительного исследования.

Участие в уголовном деле законного представителя и представителя потерпевшего не лишает его прав, о которых сказано ранее.

При неявке по вызову без уважительных причин потерпевший может быть подвергнут приводу.

Потерпевший несет уголовную ответственность за дачу заведомо ложных показаний, за отказ от дачи показаний, за уклонение от прохождения освидетельствования, от производства в отношении него судебной экспертизы в случаях, когда не требуется его согласие, или от предоставления образцов почерка и иных образцов для сравнительного исследования, а также за разглашение данных предварительного расследования.

Какие особенности реализации прав потерпевшего?

По уголовным делам, по которым дознание производится в сокращенной форме, потерпевший знакомится с обвинительным постановлением и материалами уголовного дела лишь при условии, если заявят ходатайство об этом.

До окончания ознакомления с обвинительным постановлением и материалами уголовного дела потерпевший вправе заявить ходатайства:

1. о признании доказательств, указанного в обвинительном постановлении, недопустимым в связи

с нарушением закона, допущенным при получении такого доказательства;

2. о производстве дополнительных следственных и иных процессуальных действий, направленных на восполнение пробела в доказательствах по уголовному делу, собранных в объеме, достаточном для обоснованного вывода о событии преступления, характере и размере причиненного им вреда, а также о виновности обвиняемого в совершении преступления;

3. о производстве дополнительных следственных и иных процессуальных действий, направленных на проверку доказательств, достоверность которых вызывает сомнение, что может повлиять на законность итогового судебного решения по уголовному делу;

4. о пересоставлении обвинительного постановления в случае его несоответствия требованиям закона.

Каков порядок возмещения ущерба?

Потерпевшему обеспечивается возмещение имущественного вреда, причиненного преступлением, а также расходов, понесенных в связи с его участием в ходе предварительного расследования и в суде, включая расходы на представителя.

Для защиты имущественных требований потерпевший вправе заявить по делу гражданский иск и пользоваться правами гражданского истца.

В соответствии со ст. 43 УПК РФ гражданским истцом является физическое или юридическое лицо, предъявившее требование о возмещении имущественного вреда, при наличии оснований полагать, что данный вред причинен ему непосредственно преступлением. Решение о признании гражданским истцом оформляется определением суда или постановлением судьи, следователя, дознавателя. Гражданский истец может предъявить гражданский иск и для имущественной компенсации морального вреда.

Гражданский иск может быть предъявлен после возбуждения уголовного дела и до окончания судебного следствия при разбирательстве данного уголовного дела в суде первой инстанции. При предъявлении гражданского иска гражданский истец освобождается от уплаты государственной пошлины.

Вопрос об удовлетворении гражданского иска решается судом при постановлении приговора по уголовному делу.

По иску потерпевшего о возмещении в денежном выражении причиненного ему морального вреда размер возмещения определяется судом при рассмотрении уголовного дела или в порядке гражданского судопроизводства.

Наиболее важное направление деятельности прокуратуры

Рассмотрение обращений граждан и организаций является одним из наиболее важных направлений деятельности прокуратуры Чурапчинского района.

За 3 месяца 2021 года к прокурорам за защитой своих прав обратилось свыше 30 заявителей, разрешено порядка 20 обращений.

Подавляющее большинство разрешенных прокуратурой обращений касались вопросов реализации гражданами жилищных и трудовых прав, нарушений в сфере земельного законодательства, а также в сфере охраны окружающей среды и природопользования и обеспечения безопасности дорожного движения.

По результатам рассмотрения обращений прокуратурой района выявлено более 20 нарушений закона, в целях устранения которых принято порядка 10 актов реагирования.

К примеру, прокуратура Чурапчинского района по обращению гражданина провела проверку соблюдения трудового законодательства в Региональном центре спортивной подготовки по факту его увольнения в связи сокращением должности тренера по пулевой стрельбе.

Проведённой проверкой установлено, что в нарушение ч.1 ст.178, ч.2 ст.180 Трудового кодекса РФ работодателем не исполнена обязанность по уведомлению работника о предстоящем сокращении должности не позднее чем за 2 месяца, а также выходное пособие выплачено с нарушением установленных сроков.

В связи с этим, прокуратура Чурапчинского района в отношении директора Регионального центра спортивной подготовки возбуждены 2 дела об административных правонарушениях, предусмотренных ч.1 ст.5.27 КоАП РФ (нарушение трудового законодательства) и ч.6 ст.5.27 КоАП РФ (невыплата в установленный срок заработной платы, других выплат, осуществляемых в рамках трудовых отношений). Административные материалы рассмотрены, виновное должностное лицо привлечено к административной ответственности в виде предупреждения и штрафа.

При распространении новой коронавирусной инфекции прокурорскими работниками с соблюдением мер санитарно-эпидемиологической безопасности, в том числе с применением дистанционных способов общения, продолжается работа по личному приему граждан. За 3 месяца 2021 года принято свыше 20 граждан, из них более 15 граждан принято лично прокурором и его заместителем.

Наиболее часто на личный прием граждане обращались также по вопросам нарушения жилищного, трудового, земельного, по вопросам рассмотрения сообщений о преступлениях и вопросам следствия и дознания.

Прокуратура Чурапчинского района разъясняет, что граждане и организации в случае нарушения их прав, законных интересов и свобод могут обратиться в прокуратуру района, расположенного по адресу: ул. Курашова, д.8, с.Чурапча, Чурапчинский район, Республика Саха (Якутия), 678670, либо посредством электронной почты по адресу: chu@14.mailor.ru.

Разъясняем порядок рассмотрения обращений, поступивших от субъектов предпринимательской деятельности посредством раздела Единого портала прокуратуры Российской Федерации «Прямая линия для предпринимателей»

12.04.2021 приказом Генерального прокурора Российской Федерации № 188 утвержден Регламент рассмотрения личных сообщений в Генеральную прокуратуру Российской Федерации, поступивших от субъектов предпринимательской деятельности посредством раздела Единого портала прокуратуры Российской Федерации «Прямая линия для предпринимателей» (далее – Регламент).

Личные сообщения в Генеральную прокуратуру Российской Федерации - это изложенные в форме электронного документа предложение, заявление, жалоба или ходатайство, поступившие от субъектов предпринимательской деятельности посредством раздела Единого портала прокуратуры Российской Федерации «Прямая линия для предпринимателей» и содержащие сведения о нарушении прав субъектов предпринимательской деятельности (далее – сообщения).

Сообщения регистрируются согласно Инструкции по делопроизводству в органах и организациях прокуратуры Российской Федерации, утвержденной приказом Генерального прокурора Российской Федерации от 29.12.2011 № 450 и рассматриваются в порядке, установленном Инструкцией о порядке рассмотрения обращений и приема граждан в органах прокуратуры Российской Федерации, утвержденной приказом Генерального прокурора Российской Федерации от 30.01.2013 № 45 (далее – Инструкция № 45), с предусмотренными Регламентом особенностями.

Сообщения регистрируются не позднее одного рабочего дня с момента поступления.

В случае принятия решения о необходимости проведения по сообщению проверочных мероприятий в зависимости от содержащихся в нем сведений и региона обжалуемых действий такое сообщение рассматривается Генеральной прокуратурой Российской Федерации, прокуратурой субъекта Российской Федерации, приравненной к ней военной и иной специализированной

прокуратурой.

О передаче сообщения для рассмотрения в прокуратуру субъекта Российской Федерации, приравненную к ней военную и иную специализированную прокуратуру, заявитель информируется не позднее одного рабочего дня по адресу электронной почты.

Срок рассмотрения сообщения не должен превышать 14 рабочих дней с момента его регистрации в Генеральной прокуратуре Российской Федерации.

В случае необходимости проведения дополнительных проверочных мероприятий срок рассмотрения сообщения может быть продлен до 30 календарных дней с одновременным уведомлением заявителя об этом.

В случае проведения дополнительной проверки, запроса материалов и в других исключительных случаях срок разрешения сообщений продлевается до 60 календарных дней.

Ответ субъекту предпринимательской деятельности о результатах рассмотрения направленного им сообщения дается прокуратурой, которая разрешила его по существу.

Не подлежат рассмотрению в порядке, установленном Регламентом, сообщения, которые не содержат сведений о нарушении прав субъектов предпринимательской деятельности. Такие обращения рассматриваются в соответствии с Федеральным законом от 02.05.2006 № 59-ФЗ «О порядке рассмотрения обращений граждан Российской Федерации» и Инструкцией № 45.

В связи с утверждением вышеуказанного приказа, признан утратившим силу приказ Генерального прокурора Российской Федерации от 08.09.2016 № 564 «Об утверждении Регламента рассмотрения личных сообщений Генеральному прокурору Российской Федерации, поступивших от субъектов предпринимательской деятельности посредством электронной почты businesspravo@genproc.gov.ru», который устанавливал особый порядок рассмотрения обращений предпринимателей.

“О последствиях неуплаты судебного штрафа, назначенного судом в качестве меры уголовно-правового характера”

Спустя пять лет после введения в Уголовный кодекс Российской Федерации института освобождения лиц от уголовной ответственности с назначением судебного штрафа практика его применения получила широкое распространение.

Указанная мера уголовно-правового характера может быть применена в случае совершения лицом впервые преступления небольшой или средней тяжести и при условии возмещения ущерба или заглаживания причиненного преступлением вреда.

При этом в силу части 2 статьи 104.5 Уголовного кодекса Российской Федерации размер судебного штрафа определяется судом с учетом тяжести совершенного преступления, имущественного положения лица и его семьи, а также с учетом возможности получения указанным лицом заработной платы или иного дохода.

Как следует из разъяснений, приведенных в пункте 21.2 постановления Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 20.12.2011 № 21 «О практике применения судами РФ законодательства об исполнении приговора», уголовно-процессуальным законом не предусмотрена рассрочка применения судебного штрафа.

Следует отметить, что в отличие от иных оснований прекращения дел по нереабилитирующим основаниям (например, вследствие примирения сторон или деятельного раскаяния) решение об освобождении обвиняемого либо подсудимого от уголовной ответственности в случае неуплаты судебного штрафа может быть отменено по представлению судебного пристава-исполнителя.

При данных обстоятельствах материалы дела направляются руководителю следственного органа или прокурору, дальнейшее производство по уголовному делу осуществляется в общем порядке (статья 446.5 Уголовно-процессуального кодекса Российской Федерации).

Таким образом, законодатель, давая совершившему преступление лицу шанс избежать уголовной ответственности, оставляет небезразличным к своевременному исполнению им возложенных обязанностей в виде уплаты судебного штрафа, что, безусловно, соответствует принципам справедливости и законности.

Прокуратура Чурапчинского района.

Күндү киhibит сүрэхпитигэр мэлдьи тыынаах

Таптыыр, убаастыр аҕабыт, убайбыт, таайыт, Хадаар нэһилиэгин олохтооҕо **Дьячковский Иннокентий Васильевич** бу күн сириттэн барбыта бэс ыйын 4 күнүгэр 40 хонугун туолла.

1959 сыллаахха балабан ыйын 27 күнүгэр Уорба учаастагар Дьячковская Мария Васильевна уонна Дьячковский Василий Иннокентьевич дьиз кэргэннэ иккис уол оҕонон күн сириҥ көрбүтэ. Дьоллоох, сүүрэр-көтөр оҕо сааһа Уорба сыһылыларыгар, алаастарыгар, үрэхтэригэр ааспыта. Оҕо саадын кэннэ 1967 с. Хадаар оскулатын боруугун атыллаабыта. Аҕабыт эрдэ олохтон туораан, ийэтигэр күүс-көмө буолан, кыра эрдэбүттэн сопхуос үлэтигэр сайынын звеноҕа от оттоһон, от оҕустарар этэ. Оччолорго атынан от оҕустараллар этэ, фермаҕа бостууктаан, улахан дьонтон хаалсыбакка, сарсыардатын эрдэлээн, кизэтин хойутаан үлэлээн-хамнаан улааппыта. Кыра эрдэбүттэн тэтиэнэ буолан, оскуолаҕа үөрэнэр сылларыгар успуорт бары көрүннэригэр толлубакка кыттар. Теннискэ, тустууга, сүүрүүгэ куруутун кыттан, бириистээх миэстэлэргэ тиксэрин үгүс грамоталара туоһулууллар.

1977 с. Эрилик Эристин аатынан сопхуоска разнорабочайынан үлэтин саҕалаабыта. 1980 сылтан Хадаар отделениетыгар сылгыһытынан кирибитэ. 1981 сылтан үлэтигэр үрдүк көрдөрүүлэри көрдөрөн барбыта, бочуотунай грамотанан наҕараадаламмыта. 1982 с. Социалистической күрэхтэһии кыайылыаҕа буолан, чемпион үөнлиэнтэтин кэппитэ, суруйааччы С.С. Яковлев – Эрилик Эристин аатынан персональной бириэмийэ лауреата буолбута, дипломунан наҕараадаламмыта. 1983 с. СССР норуотун хаһаайыстыбатын сайдыытыгар үрдүк көрдөрүүлэрин иһин ВДНХ СССР сүрүн кэммитэтин боронса уонна үрүн көмүс мэтээллэринэн, ВДНХ-ҕа барар путевканан наҕараадаламмыта. 1984 с. кулун ылытын 99,4% тириэрдэн сопхуоска социалистической күрэхтэһиигэ кыайылыаҕынан тахсыбыта. 1985 с. ЦК ВЛКСМ «Молодой гвардеец XI пятилетки» 2-с истиэпэннээх түскэ аньылар бэлиэһин наҕараадаламмыта. 1983, 1984, 1985 сылларга Коммунистической үлэ ударнига буолбута. Ити курдук үлэтигэр бэринилээхтик сыһыаннаһан, үрдүк көрдөрүүлэрин, үтүө суобастаах үлэтин иһин эбэрдэ, махтал суруктарынан, сыаналаах бириистэринэн, бочуотунай

грамоталарынан, бэлиэлеринэн, дипломнарынан сылын ахсын наҕараадаланара. Ол курдук дьөһөгөй оҕото сүрэгин ортотунан кириэн ис сүрэхпиттэн кыһаллан-мүһэллэн көрөн-истэн, бүөбүйдээн, эрэллээхтик чистээхтик олохун бүтэһик күнүгэр дьлы көрдө-иһиттэ, ииттэ.

2002 сыл күһүнүгэр олохун аргыһынан Александра Дмитриевна ыйын эн-мин дэһэн, дьиз-уот туттан, хаһаайыстыба тэринэн, икки уол оҕону көрөн, бүөбүйдээн ыал мааныта буолбуттара. Улахан уоллара ыал буолан, минньигэс сиэн бэлэхтээн эһэ, эбэ буолар дьолун билбэттэрэ. Дьиз кэргэнигэр, дьоллоох буоларын туһугар ис сүрэхпиттэн кыһанара-мүһэнэрэ, долгуйара. «Булт диэн баран мунукка ытаабыт», – диэн кини буолара буолуо. Уорба ытык-мааны кырдыаҕас дьонугар уһуйуллан, сахалыы сизри-туому тутуһан бултутурун сөбүлүүрө. Улахан булга сылдыара, ыалларыгар, аймахтарыгар булду тутан бэрсэрэ. Аймахтарын биэлээн, биригэ төрөөбүттэригэр хас биирдиилэригэр бизанаан, Хадаарга элбэх ыалга биэлэрин көрөн убаһа, идэһэ бизэрэрэ. Биһиги убайбытыгар махталбыт мунура суох. Кини дьонго элэккэй сыһыана, дьиз кэргэнигэр сымнаҕас майгыта, үтүө санаата, сырдкы мөссүөнэ куруутун барыбытыгар умнуллубат өйдөбүл буолан, биһиги сүрэхпитигэр хаалыа.

Биһиги убайбытын, аҕабытын, эһэбитин, таайбытын сүтэрбит кэммитигэр күүс-көмө, субэ-ама буолбут, аһыбытын тэннэ үлэстибит Хадаар олохтоохторугар, «Алгыс» бэтэрээннэр түмсүүлэригэр, түөлбэ олохтоохторугар, бары аймахтарытыгар И.А., М.Е. Дьячковский, П.Н., Е.А. Дьячковский, А.Н., Т.Н. Дьячковский, О.Н., М.Н. Дьячковская, М.Н. Филиппова, Д.Д., М.Н. Пермяков, В., Ф.Д. Шишигин, А.А., А.Д. Мордускин, А.С., А.Д. Иванов, Дь.А., А.А. Федоров, А.Д., Г.А. Илларионова, Д.А., Л.П. Илларионов, М.М., В. Тургунбеков, П.П., П.П. Кирсанов дьиз кэргэннэригэр махталбытын тиэрдэбит.

Оҕолоро Дима, Айтал, балтылара А.В. Сивцева, Е.В. Михайлова.

Күндү киhibит сырдык кэриэһигэр...

Мэлдьэхситтэн төрүттээх Бөстүрүөптэр удьуордара, убаастыыр, таптыыр баар-суох убайыт **Гаврил Александрович Пестерев** бу дьыл олунуу 22 күнүгэр күн сириттэн сүрдээх хомолтолоохтук эмискэччи барбыта.

Кини 1947 сыл бэс ыйын 24 күнүгэр Чурапчы улуунун Мэлдьэхси нэһилиэгэр күн сириҥ көрбүтэ. Аҕата Аҕа дойду улуу сэриитин кыттылыаҕа, сэбиэскэй-партийнай үлэһит Александр Кузьмич, ийэтэ Мэлдьэхси Куһумууннарын кыыстара Аграфена Иннокентьевна Пестеревтэр этилэр.

Гаврил кыра эрдэбүттэн дьиз ис-тас үлэтигэр көхтөөх буолан, үлэни өрө тутарга үөрэммитэ. 1966 сыллаахха Сэбиэскэй Армияҕа ынырыллан, Ураллааҕы байыаннай уокурукка Челябинский куорат обороннай суопталаах этэрэтигэр сылдьыбыта, туйгун сулуспатын иһин 1968 сыллаахха „Военная доблесть” мэтээллээх эргилибитэ. Ити сыл тохсунуутугар Чурапчы сэлээннэтин коммунальной хаһаайыстыбатын тэрилтэтигэр болуотунуугунан үлэли кирибитэ. 40-ча сыл илиитин араарбакка ситиһиилээхтик үлэлээбитэ. Кини салайар биригээдэтэ улус киинин таһынан Төлөйгө оҕо саадын, остолобуойу, Болтонгобо аروحнай гарааһы тутан, нэһилиэһнэ махталын ылбыттара. Бу уһун сылларга биригээдэҕэ кириэн, үгүс ыччат үлэҕэ үөрэммитэ, Гаврилга ити иһин махтаналлара, холобур оностоллоро.

Улуус общественной олоҕор мэлдьи актыыбынайдык кыттан кэлбитэ. 9 сыл

устата партийнай тэрилтэ сэкирэтээрэ, 17 сыл устата партия райкомун чилиэнэ, 5 сыл народнай хонтуруол бэрэссэдээтэлинэн с ы л д ь ы б ы т а . Бар дьонун туһугар дьаныардаахтык үлэлээбитэ, үлэһит интэриэһин көмүскээбитэ.

Гаврил Александрович саха биир дьонун ыалын аар тойон аҕалара, тапталаах эһэлэрэ буолар. Кэргэнэ Дария Кириллова сибээс үтүөлээх үлэһитэ этэ. Уоллаах кыыс оҕо бу күн сириҥ көрдөрөн, тулааһа хаалбыт эдьийдэрин икки кыыстарын кыраларыттан иитэн, үөрэттэрен дьонун дьон онорбуттара.

Коммунальной тэрилтэтигэр таһаарылыах үлэтинэн элбэх наҕараада ыткисибитэ. „Социалистической куоталаһы кыайылыаҕа” знагынан наҕараадаламмыта, Коммунальной хаһаайыстыба министиэристибэтин Бочуотун кинигэтигэр киллэриллибитэ, „Чурапчы улуунун 20-с үйэ бастын үлэһитэ” үрдүк аат инэриллибитэ.

Биһиги убаастыыр, таптыыр убайбыт, бырааппыт, аҕабыт, эһэбит, киэн туттар киһибит үтүө мөссүөнэ, сырдкы ырата үйэлэр тухары сүппэккэ сүрэхпитигэр сылдыа, умнуллуо суоҕа.

Биригэ төрөөбүттэрэ, эдьийдэрэ, балта, бырааттара, оҕолоро, сиэннэрэ, аймах-билэ дьоно.

ССРС уонна РСФСР норуотун үөрэбириитин туйгуна, "Гражданский килбизн", "Учууталлар учууталлара" бэлиэлэр хаһаайыннара, СӨ үөрэбин систиэмэтин бочуоттаах бэтэрээнэ, Чурапчы улуунун, Чурапчы, Сылан нэһиликтэрин Бочуоттаах олохтооҕо

ГОРДЕЕВА Анна Егоровна

85 сааһыгар бу дьыл бэс ыйын 1 күнүгэр уһун ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан кутурбанныарын тиэрдэллэр:

- Гордеева Анна Егоровна олохтон туораабытынан оҕолоругар, сиэннэригэр уонна чугас аймахтарыгар Чурапчы улуунун дьаһалтата, дьокутааттарын Сэбиэтэ уонна улуустааҕы бэтэрээннэр Сэбиэттэрэ.

- Гордеева Анна Егоровна олохтон туораабытынан оҕолоругар, сиэннэригэр, биригэ төрөөбүттэригэр, чугас аймахтарыгар, биригэ үлэлээбит үлээннээхтэригэр үөрэх салаалтата, үөрэх үлэһиттэрин идэлээх сойууһа, педагогической үлэ сэбиэтин бэтэрээннэрэ.

- Биир дойдулаахтара Гордеева Анна Егоровна олохтон туораабытынан оҕолоругар, сиэннэригэр уонна чугас аймахтарыгар Улахан Күөл олохтоохторо уонна оскуола кэлэктиибэ.

- Күндү биригэ үөрэммит дьүөгэлэрэ Гордеева Анна Егоровна олохтон туораабытынан оҕолоругар, сиэннэригэр, биригэ төрөөбүттэригэр уонна чугас аймахтарыгар Чурапчы оскуолатын 1955 сыллаах 3-с выпуһа: Дария Семеновна Попова, Мотрена Ивановна Феофанова, Егор Егорович Сибиряков, Василий Назарович Егоров, Светлана Георгиевна, Василий Николаевич Дьячковскийдар.

- Күндү убаастыыр учууталлара, кылаастарын салайааччыта Гордеева Анна Егоровна олохтон туораабытынан оҕолоругар, сиэннэригэр уонна чугас аймахтарыгар Чурапчы орто оскуолатын 1976 сыллаах 10-с "А" кылаас выпуһа.

- Кылаастарын салайааччыта Гордеева Анна Егоровна күн сириттэн барбытынан чугас дьонугар 1985 сыллаахха 10 "А" кылааска үөрэппит оҕолоро.

- Кылаастарын салайааччыта, алгебраҕа, геометрияҕа үөрэппит учууталлара Гордеева Анна Егоровна олохтон туораабытынан биригэ төрөөбүттэригэр, оҕолоругар, сиэннэригэр Чурапчы орто оскуолатын 1968 с. бүтэрбит 10 "Б" кылаас оҕолоро.

- Гордеева Анна Егоровна олохтон туораабытынан оҕолоругар, сиэннэригэр Дьокуускай куораттан Павлова Т.В., Борисова М.А., Христофорова М.Н., Яковлева Д.Н., Сивцева Е.И., Пинигина А.А., Лоскина М.Н.

- Эдьийдэрэ Гордеева Анна Егоровна олохтон туораабытынан Татьяна Егоровна, Терентий Иванович Пономаревтарга В.С. Яковлев-Далан аатынан Кытаанах орто оскуолатын кэлэктиибэ.

Болтоно нэһилиэгин олохтооҕо, өр сылларга ыаллыы олорубут, убайым кэриэтэ саныыр киһим

ЕГОРОВ Егор Егорович

ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан кэргэнигэр Дария Семеновнаҕа, биригэ төрөөбүттэригэр дириҥ кутурбаммын тиэрдэбин.

Дьокуускайтан Дмитрий Федорович Кладкин.

Сылан нэһилиэгиттэн төрүттээх Дьокуускай куорат олохтооҕо, СӨ Тыа хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ, Арасыйыа үтүөлээх фермерэ, СӨ Бэрэсидьиэнин Гранына хаһаайына, "Көмүс күһүн" быыстапка кыһыл көмүс уонна үрүн көмүс мэтээллэрин хаһаайына, "Үөкүйэ" бааһынай хаһаайыстыба салайааччыта

МАКАРОВ Константин Семенович

ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан кутурбанныарын тиэрдэллэр:

- Макаров Константин Семенович олохтон туораабытынан кэргэнигэр Лидия Николаевнаҕа, оҕолоругар, сиэннэригэр уонна чугас аймахтарыгар Чурапчы улуунун дьаһалтата, дьокутааттарын Сэбиэтэ.

- Макаров Константин Семенович олохтон туораабытынан кэргэнигэр Лидия Николаевнаҕа, оҕолоругар, сиэннэригэр уонна чугас аймахтарыгар "Чурапчы" түмсүү субэтэ, Дьокуускайга олоҕор биир дойдулаахтара, "Чурапчы" түмсүү салайааччыта Иван Макаров.

- Күндүтүк саныыр бырааттара, олохун өрөспүүбүлүкэ тыатын хаһаайыстыбатын сайдыытыгар анаабыт, ол туһугар дьиннээхтии турууласпыт Макаров Константин Семенович олохтон туораабытынан кэргэнигэр Лидия Николаевнаҕа, оҕолоругар, сиэннэригэр, кийииттэригэр, аймахтарыгар Чурапчыттан убайа Николай Гаврильевич Макаров дьиз кэргэнэ, эдьийэ Анастасия Гаврильевна Макарова.

- Убаастыыр бырааттара, убайдара Макаров Константин Семенович олохтон туораабытынан кэргэнигэр Лидия Николаевнаҕа, кыыһыгар Ньургуннаҕа, уолаттарыгар Семенна, Коляҕа, Степанна, кийииттэригэр, сиэннэригэр, биригэ төрөөбүттэригэр Чурапчыттан бары Макаровтар, Кондратьевтар, Васильевтар, кинилэр оҕолоро.

Ньурба улуунун Хатыы нэһилиэгиттэн төрүттээх Хайахсыт нэһилиэгин олохтооҕо, улахан дьиз кэргэн күн-күбэй ийэтэ, эбэтэ, үлэ бэтэрээнэ, СӨ Тыа хаһаайыстыбатын туйгуна

ФЕДОРОВА Мария Федоровна

ыарахан ыарыыттан күн сириттэн барбытынан кутурбанныарын тиэрдэллэр:

- Федорова Мария Федоровна күн сириттэн барбытынан кэргэнигэр Василий Егоровичка, эдьийдэригэр Евдокия Егоровнаҕа, уолаттарыгар Василийга, Егорга, кыыстарыгар Иринаҕа, кинилэр дьиз кэргэннэригэр Хайахсыт нэһилиэгин дьаһалтата, олохтоох оскуола, уһуйаан кэлэктииптэрэ, кырдыаастарын сэбиэтэ.

- Федорова Мария Федоровна олохтон туораабытынан кэргэнигэр Василий Егоровичка, оҕолоругар Василийга, Егорга, Иринаҕа, чугас аймах-билэ дьонугар Чурапчы улуунун дьаһалтата, тыа хаһаайыстыбатын салаалтата, бааһынай хаһаайыстыбалар уонна тыа хаһаайыстыбатын кэлэрэтииптэрин ассоциацията.

- Федорова Мария Федоровна күн сириттэн барбытынан биригэ үөрэммит кылааһынныктарыгар Василий Егоровичка, эдьийдэригэр Евдокия Егоровнаҕа, уолаттарыгар Василийга, Егорга, кыыстарыгар Иринаҕа, кинилэр дьиз кэргэннэригэр Хайахсыкка биригэ үөрэммит кылааһынныктара.

- Тапталаах кэргэнэ Федорова Мария Федоровна олохтон туораабытынан кэргэнигэр, биригэ үөрэммит табаарыстарыгар Василий Егоровичка, оҕолоругар, сиэннэригэр Дириҥ оскуолатын 1973 сыллаахха бүтэрбит 17-с выпуһа.

- Федорова Мария Федоровна орто дойдуттан барбытынан кэргэнигэр Василий Егоровичка, оҕолоругар, сиэннэригэр, аймахтарыгар Хадаартан Виктор Андросов дьиз кэргэнэ.

- Федорова Мария Федоровна күн сириттэн барбытынан кэргэнигэр Василий Егоровичка, эдьийдэригэр Евдокия Егоровнаҕа, уолаттарыгар Василийга, Егорга, кыыстарыгар Иринаҕа, кинилэр дьиз кэргэннэригэр Эрилик Эристин сопхуос дириэктэрэ Сергеев С.И, Хадаар,Хоптоҕо,Чакыр управляющайдара.

Оҕолообут бастакы сиэн оҕобут, таптыыр бырааппыт, Хадаар нэһилиэгин олохтооҕо

АДАМОВ Константин Дмитриевич

бу олохтон олус соһумардык барбытынан ийэтигэр, санаспытыгар Наталия Ивановнаҕа, кэргэнигэр Любовь Дмитриевнаҕа, кыргыттарыгар, биригэ төрөөбүттэригэр, чугас аймахтарыгар дириҥ кутурбаммытын тиэрдэбит.

Эдьийдэрэ, убайдара Адамовтар, Ефремовтар.

Кутурбанныарын тиэрдэллэр:

- Адамов Константин Дмитриевич олохтон туораабытынан кэргэнигэр Любовь Дмитриевна Адамоваҕа, кыргыттарыгар Диринтэн, Дьокуускайтан Собакиннар, Саввиннар.

Ген. дириэктэр - **Н.М. СТРУЧКОВА.**
Шеф эрдээктэр - **Е.Г. МАКАРИНСКАЯ.**
2-с категориялаах эрдээктэр - **А.М. СЛЕПЦОВ.**
1-кы категориялаах эрдээктэр - **А.Н. ЗАХАРОВА.**
Кэрэстэдиэннэр - **С.А. ЖЕНДРИНСКЭЙ, М.В. ПЕТРОВА.**
Танааччы - **Л.К. ПОПОВА.**
Бэчээттээччи - **Ф.А. ПРОТОДЬЯКОНОВ.**

Тэрийэн таһаарааччылар: СӨ Бырабыыталыстыбата, Саха Өрөспүүбүлүкэтин "Сахабэчээт" Сударыстыбаннай автономнай тэрилтэтин "Сана олох" хаһыат эрдээксийэтэ. 677000, Дьокуускай к., Орджоникидзе уул. 31, 124 каб. тел./факс: (411-2) 34-39-17 e-mail: sakhabechat@mail.ru. Российскай Федерация Россиянаҕар СӨ салаататыгар 2020 с. бэс ыйын 3 күнүгэр регистрациаламмыт нүөмэрэ – **ПН №ТУ14-00559.**

Эрдээксийэ аадырыһа: 678670, Чурапчы сэл., Карл Маркс уул., 26 "а". **Төлөпүүнүөһүбүт:** эрдээктэр – 41-332, отделлар – 41-265, 41-358. **E-mail:** sanaoloh@mail.ru, **сайт:** sanaoloh.ru, **instagram:** @sanaoloh

Бэчээккэ сакаас: №41 (11794)
Кэмдэ: 1,5 бэч. лийс
Ахсаана 1250. Хаһыат сыаната: 15

Ааптар сүрүгэр этилэр санаа редакция позициятыгар мэлдьи сеп түбүгэр буолбатах. Сурууска ыйылылар чакчылар кырдыаһаастарыгар этилэтинэни ааптар тус бэлэтэ сүгэр.

Хаһыат бэчээккэ бэриллэр графига: 16 ч 00 м. Бэчээккэ бэрилиинэ: 16 ч 00 м. "Сахабэчээт" автономнай тэрилтэтин "Сана олох" хаһыат эрдээксийэтигэр 7.06.2021 с. офсетка бэчээттэннэ. **Типография аадырыһа:** 678670, Чурапчы сэл., Карл Маркс уул., 26 "а". **Индексэ:** ПИ964. Хаһыат надизлэҕэ икитэ: оптуорунуука уонна бээтинсэҕэ тахсар.